

Innhold

Forord 11

Innledning

Sparebanker og allmenntytte 15

Sparebankene kommer – et riss på 1-2-3 18

Kapitalakkumuleringens problem 20

Gaveinstituttet som svar 21

Tidlige gavebanker 23

Fra mulighet til norm 25

En mulighet, ikke et krav 27

Gavegivningen sprer seg 28

Bokens struktur fortalt gjennom en figur 31

Kapittel 1

Blant kirkebyggere og mesener – de opprinnelige bysparebankene 35

Fyrtårnbanker 37

Å måle betydning for banken 40

De fem første 43

Fyrtårnet som slukket 43

Domkirkebyggeren 50

De tre øvrige 54

Sparebanken som forsvant – Arendal 60

Fyrtårnenes storhetstid 62

Kapittel 2

I samspill med kommunen – de nye bysparebankene 65

Bysparebankene i stort 66

Tallenes tale 67

I byutviklingens tjeneste 69

I møte med byenes utfordringer 73

INNHold

- Balansen som allmenntøytig verktøy og andre kreative løsninger 77
- Bankens menn, byens menn 81
- Østfold-byene – et illustrerende situasjonsbilde 90
- Spleiselagskultur og definisjonsmakt 96

Kapittel 3

Gaver i kommunens tegn – bygdebankene 99

- Hva var en bygdebank? 101
- Bygdebankene kommer 102
- Lån og gaver som grunnlag for bygdebanker 104
- Den nye måten å organisere lokalsamfunnet på – kommunene kommer 104
- Kornbankene 105
- Bygdebankene blir storgivere 110
- Hva gikk gavene til? 111
- Kirkelige formål 112
- Skole og opplysning 116
- Infrastruktur 118
- Helse, hingster og maskingevær 120
- Bygdekommune og bygdebank 122
- Allmenntøytte som kommuneøkonomi 124
- Bygdebanken som lokal makt 127
- Likere, men fortsatt forskjellige 130

Kapittel 4

Bankvirksomhet som allmenntøytte 133

- Et forsøk på nærmere begrepsforståelse 135
- Bygdebanken i den store overgangen 136
- Penger og kreditt i den store overgangen 138
- Bygdebankene som allmenntøytte 142
- Utlånsformer og kirketårn 143
- Kampen mot byenes ågerkarler 148
- Sparekassingsbanker og standskreditt som allmenntøytte 149
- En mer demokratisk kreditt 155

Kapittel 5

En storhetstid 157

- Et blikk ut 160
- Sædemannen 167

Kapittel 6

Allmennytte i skyggen av krig og krise 171

Krigsdividende og innskuddsboom 171

Lovendring redder allmennyten 175

Gaver i lys av matmangel og krig 179

Reddet, men svekket 182

Bankkrise 183

Symbiose med negativt fortegn 184

Eksemplet Kristiansund 186

Ny sparebanklov 189

Av skatter blir vi tynget ned ... 190

Gikk det noe tapt? 192

Gaver i endring 193

Kontinuitet, tilpasning og svekkelse 198

Kapittel 7

Allmennyten på de mindre flater 201

Under hakekors og solkors 205

Banker og kreditt i styringens tidsalder 207

Fallende egenkapital 210

Skattefritaket 213

Sparebanker i stagnasjon og utvikling 214

Den doble revolusjonen og allmennyten 218

Alenegang eller ei 219

Allmennyten i kroner og øre 221

Fra de store scener til de små flater 223

Gaver i praksis 224

Fra såmann til vannbærer 226

På stortromma 227

Slutten på kredittpolitikken og begynnelsen på noe annet 231

Reforhandling og nye tyngdepunkter 232

Kapittel 8

Krise, egenkapitalsvikt og refinansiering 235

Den vanskelige egenkapitalen 237

Et skandinavisk sideblikk 238

Grunnfondsbevisene kommer 239

En avgjørende viktig forskjell 242

Den store bankkrisen og sparebankene 242

Store tap, egenkapitalen tapt for flere 244

INNHold

- Kriseløsninger og kapitalbehov 248
- Et ikke uvesentlig kontrafaktisk sideblikk 250
- Allmennytte mot slutten av et hundreår 251
- Over eller under resultatstreken – sponing eller gaver 255
- Bankstrukturer i spill 260
- En stiftelse – men hva så? 263

Kapittel 9

Å gi innhold til noe nytt 265

- En liten veileder 268
- Blanke ark, men begrensede føringer 268
- Styringsstruktur 270
- På egne ben og med store ambisjoner 271
- En profesjonell giverorganisasjon blir til 272
- En gavepolitikk tar form 274
- Formålsmåsinvesteringer – balansemetoden i ny drakt 276
- Finanskrisen – en første prøve 281
- Et blikk over kjølen 284
- Sparebankene – eller en fortelling om to spor 285
- Fortsatt hesteavl, men også nye digitale flater og innsats mot mobbing 287
- Brikker faller på plass, mønster for andre 290
- Mot en ny arbeidsdag? 292

Kapittel 10

Hamskifte og makeløs fremgang 295

- Stiftelsene kommer 296
- Et nyttig instrument for skiftende formål 298
- Vekst og variasjon – de nye stiftelsene som allmennyttige aktører 300
- Hva skal det koste å gi? 302
- Fra store tall til lokale forhold 307
- Fyrtårn og oppskalering 310
- Å gi med tydelige ambisjoner 311
- Å være i nuet 314
- Noen riktig lange linjer møtes 316
- Sparebankens nye giverglede 320
- Utvanning til besvær 320
- Begrenset betydning 322
- Sjeldne fugler 323
- Krigskasse og synlige ambisjoner 325
- Individualiseringen av det allmennyttige 331

Å holde seg for ørene 332
 Allmenntte som bankvirksomhet i moderne drakt 333
 Fra sotteseng til nytt liv 335

Avslutning

To hundre år, og hva så? 337
 Eierløs egenkapital 337
 Gavene 341
 Ved inngangen til 2020-årene 345
 Et siste blikk ut 348
 Hvordan ser fremtiden ut? 348
 Hva er igjen av sparebanktradisjonen etter 200 år? 352

Noter 355
 Kilder og litteratur 366
 Bildekrediteringer 375
 Om forfatteren 379
 Register 381